

PARTICULARITĂȚI CANTITATIVE ȘI CALITATIVE ALE FORȚEI DE MUNCĂ DIN AGRICULTURA DEPRESIUNII NEAMȚULUI

Radu DIMITRIU, Anca DIMITRIU

Cuvinte cheie: Depresiunea Neamț, agricultură, structura populației agricole, statutul profesional.

Key words: Neamț Depression, agriculture, structure of the farming population, professional status.

Quantitative and qualitative particularities of the farming population in Neamț Depression. Economic activity in which traditionalism has maximum dimensions, agriculture continues to hold and in the present important proportions of the occupied population. In the case of Neamț Depression, the work force from agriculture is suited for a more detailed analysis, action allowed by the data from the last agricultural census (2002). Thus, we are revealed a series of very personal features regarding the age groups and sexes structure of the population, the ageing degree and the professional status of the population involved in this activity field.

Activitate productivă rămasă definitorie și în prezent pentru Depresiunea Neamțului (ca de altfel pentru largi teritorii moldovenești), agricultura este – exceptând formele primitive de vânătoare, cules și pescuit – cea mai veche legătură economică dintre om și natură. Umanizarea preferențială a regiunilor fertile, dezvoltarea tipurilor de agricultură, adaptarea și diversificarea structurilor agricole în funcție de cerințele societății sunt tot atâtea dovezi ale acestei conexiuni.

Însă, dacă într-o primă etapă această legătură era proprie întregii umanități, pe parcurs - odată cu apariția și amplificarea diviziunii sociale a muncii, precum și ca urmare a succesiunii revoluțiilor tehnico-materiale - ea tinde să devină atributul unui segment de populație din ce în ce mai restrâns; în timp, legătura primară și directă dintre om și mediu a pierdut teren în fața raporturilor economice cu complexitate sporită, dar mai sigure și mai profitabile. Astfel, s-a ajuns ca întregul să fie intens fragmentat în părți din ce în ce mai mărunte, una dintre acestea fiind și populația ocupată în agricultură (forța de muncă).

Din punct de vedere statistic, în intervalul de timp care s-a scurs între ultimele două recensăminte ale populației, sectorul primar (în cazul nostru centrat în cvasitotalitate pe agricultură) a înregistrat o creștere destul de apreciabilă a ocupării populației active (de la 24,9% la 31,0%). Ar fi o greșeală să credem că această evoluție reprezintă întotdeauna rezultatul unei alegeri voluntare dintr-o panoplie mai largă de opțiuni; ea are mai degrabă un caracter impus de prefacerile survenite în sistemul economic românesc. Mai mereu agricultura a fost ultima variantă aleasă, cea mai puțin atractivă, datorită dificultății efective a muncii, a unei „ruperi” de oraș – și deci de modernitate, a nivelului veniturilor obținute, modeste și nesigure indiferent de perioada la care ne referim. Munca în agricultură a constituit refugiul celor care, dintr-un motiv sau altul, nu au reușit să-și aproprieze în anii comunismului atât de

râvnitul statut de muncitor industrial sau pe cel de funcționar, dar și pentru o parte dintre cei care, ulterior anului 1989, au pierdut acest statut. Deoarece acest tip de structură împrumută în totalitate caracterul unui bilanț compensatoriu este obligatoriu ca analiza să se deruleze în acești termeni, privind variabilitatea temporală a binomului atractivitate - repulsivitate pentru un sector sau altul.

Însă, a analiză mai amănunțită a forței de muncă din agricultură este posibilă grație unor anchete originale și interesante, furnizate de ultimul recensământ agricol, din anul 2002. Astfel, aici se include *structura pe grupe de vârstă a populației din gospodăriile agricole*, decupajul claselor fiind unul deosebit de cel clasic, cu nivelul minim situat la vârsta de 15 ani (alegere justă), peste care se suprapun șase clase inegal delimitate (15–24, 25–34, 35–49, 50–64 și peste 65 ani), astfel încât întotdeauna baza piramidei are dimensiunea cea mai redusă (fig. 1).

Pe acest plan se poate observa foarte exact îmbătrânirea demografică a forței de muncă din agricultura tradițională (de gospodărie), cu precădere în partea centrală și de sud a depresiei, indiferent dacă este vorba de sate mari (Grumăzești – 30,4%, Ghindăoani – 31,0%) sau de dimensiuni reduse (Netezi, cu 32,0%), dar și în cazul localității Văratice, unde grupa agricultorilor de peste 65 ani reprezintă 32,5% din total, reflex al ponderii importante pe care o deține aici populația monastică¹. Aceste valori apreciable și destul de îngrijorătoare coexistă, însă, cu altele mult mai mici, acolo unde populația totală este mai puțin afectată de procesul de îmbătrânire – în primul rând la Țolici (17,7%), dar și la Vânători (20,7%), Humulești (21,4%) și Humuleștii Noi (21,7%).

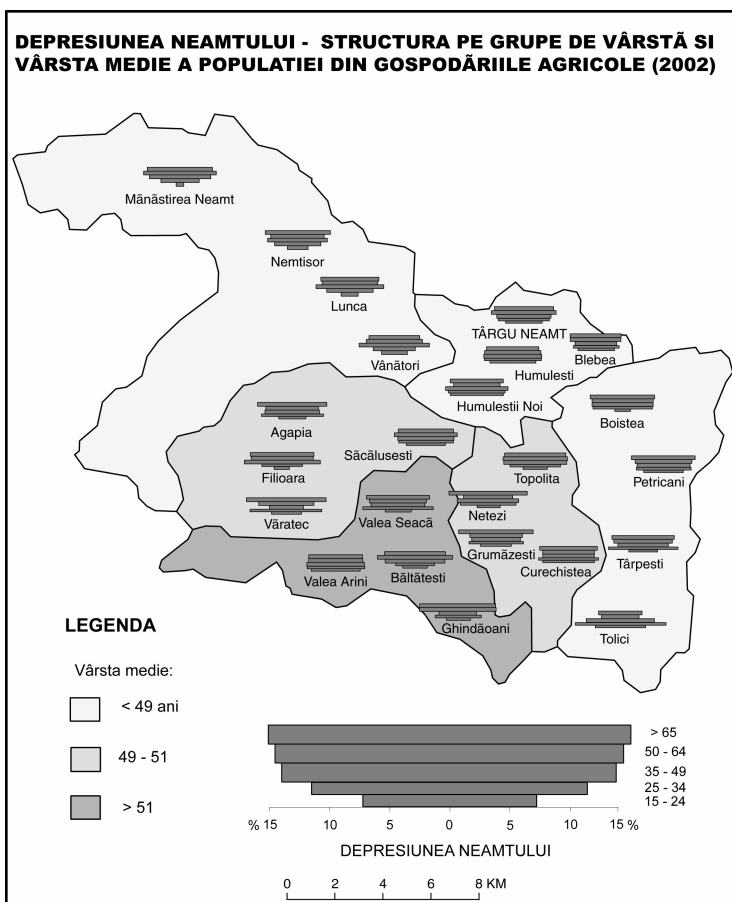
Tab. 1. Vârsta medie a populației din gospodăriile agricole (2002).

Localitatea	Vârsta medie	Localitatea	Vârsta medie
Târgu Neamț	49,4	Grumăzești	50,7
Blebea	48,7	Curechiștea	47,1
Humulești	47,0	Netezi	52,1
Humuleștii Noi	46,1	Topolița	50,6
Agapia	50,2	Petricani	49,2
Filioara	51,7	Boiștea	51,0
Săcălușești	48,4	Târpești	49,3
Văratice	51,3	Țolici	43,7
Bălțătești	51,5	Vânători	47,7
Ghindăoani	53,3	Lunca	49,3
Valea Arini	47,0	Mănăstirea Neamț	52,6
Valea Seacă	49,5	Nemțișor	49,8
Depresiunea Neamțului	49,4		

Această realitate este demonstrată și de *vârsta medie a agricultorilor din gospodăriile individuale*, de 49,4 ani, cu 11,5 ani mai ridicată decât cea a populației totale (tabelul 1). Ordonarea la nivel de localitate este identică aproape cu cea

¹ Este vorba, la nivelul anului 2002, de un număr de 451 călugărițe, ceea ce înseamnă 50,1% din populația totală a acestei localități.

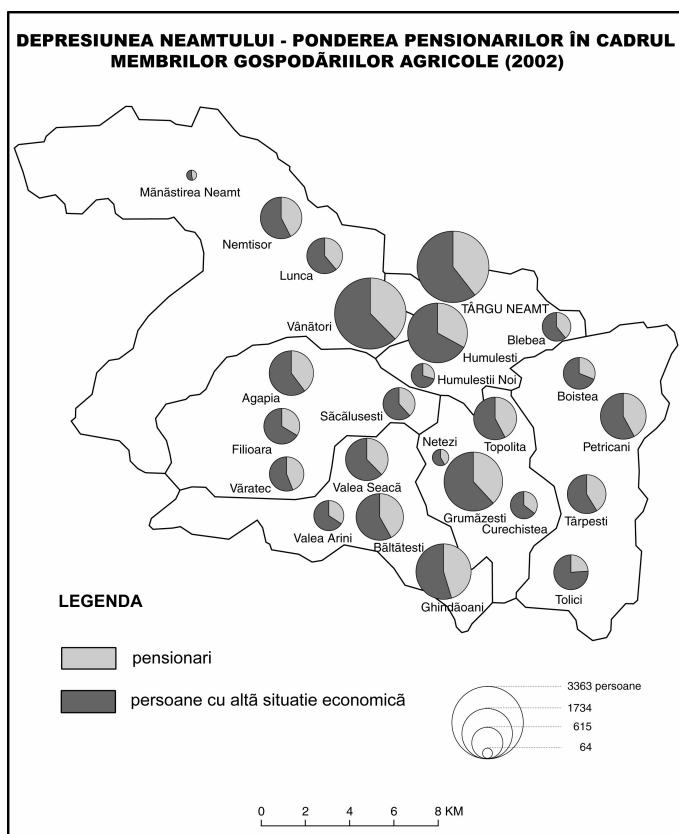
remarcată anterior, cu o îmbătrânire foarte accentuată pentru Ghindăoani (53,3 ani), Netezi (52,1 ani) și Văratec (51,3 ani), dar sensibil mai redusă la Țolici (43,7 ani), la Humulești Noi (46,1 ani) la Humulești și la Valea Arini (47 ani pentru ambele).

Fig. 1. Structura pe grupe de vârstă și vârsta medie a populației din gospodăriile agricole din Depresiunea Neamțului.

Un alt argument statistic care întărește diagnosticul deja formulat este reprezentat de *ponderea pensionarilor* în cadrul forței de muncă din gospodăriile agricole tradiționale (38,5% din total pentru întreaga depresiune), însă de această dată similaritatea observată în precedentele două analize nu se mai regăsește în totalitate (figura 2). Astfel, chiar dacă satele Ghindăoani (unde pensionarii reprezintă 45,2% din totalul agricultorilor din gospodării), Netezi (41,7%) sau Văratec (44,2%) au în continuare valori mari, acum se adaugă – cu aceleași calități – și alte așezări rurale, așa cum sunt Topolița (42,2%), Petricani (42,1%), Nemțisor (42,2%) și Mănăstirea Neamț (46,9%), observație care, coroborată cu analiza asupra vârstei medii, ne duce la concluzia că în aceste noi cazuri avem de-a face cu proporții mai ridicate a persoanelor recent pensionate. Prin analogie, situația unui sat precum Filioara, cu doar 33,7% pensionari din totalul agricultorilor, dar cu o vârstă medie ridicată (51,7

ani) se datorează predominanței pensionarilor cu vârstă înaintată. Această realitate este mai dificil de explicat pe baza unor argumente cifrice, dar cea mai probabilă cauză este cea a unei presupuse migrații peste media locală, spre orașele industrializate în perioada comunistă, astfel încât eșaloanele actuale ale celor recent pensionați au suferit pierderi suplimentare.

Fig. 2. Ponderea pensionarilor în cadrul membrilor din gospodăriile agricole din Depresiunea Neamțului.

Interesantă este și *structura pe sexe a populației din gospodăriile agricole*, văzută prin prisma indicelui de feminizare. Mai mult, comparația acestui indice cu cel al populației totale este în măsură să ne releve dacă cei care lucrează în acest domeniu prezintă, din acest punct de vedere, unele caracteristici distincte față de total (tab. 2).

Aplicarea acestei scheme analitice ne permite să identificăm, în primul rând, situațiile contrastante. Astfel, se remarcă o feminizare mult mai slabă a populației din agricultură comparativ cu cea totală, cu precădere pentru compartimentul vestic al depresiunii unde diferența dintre cei doi indici este însemnată: -30,9 la Văratec, -12,4 la Agapia, -10,8 la Filioara și -12,6 la Nemțișor. Dacă în cazul localităților cu importante comunități monastice feminine acest rezultat era previzibil, pentru Filioara și Nemțișor predominanța bărbaților trebuie legată de structura terenului agricol, cu suprafețe întinse ale fânețelor. Însă astfel de situații apar nu doar pe flancul dinspre

munte, la Grumăzești valoarea de -16,2 fiind – cel mai probabil – legată de unele diferențieri privind gradul de participare al celor două sexe la migrațiile internaționale recente.

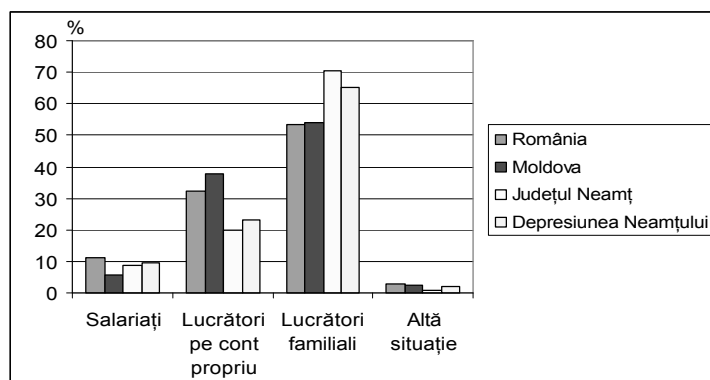
Tab. 2. Indicele de feminizare al populației totale și cel al populației din gospodăriile agricole (2002).

Localitatea	Indicele de feminizare al populației din gospodăriile agricole (I_{fpa}) - %	Indicele de feminizare al populației totale (I_{fpt}) - %	$I_{fpa} - I_{fpt}$ (%)
Târgu Neamț	109,1	109,7	-0,5
Blebea	103,7	101,1	2,6
Humulești	96,8	101,7	-4,9
Humuleștii Noi	97,5	102,0	-4,5
Agapia	142,1	154,4	-12,4
Filioara	97,2	108,0	-10,8
Săcălușești	112,7	111,1	1,6
Văratec	269,1	300,0	-30,9
Băltătești	98,5	102,4	-3,9
Ghindăoani	100,1	101,8	-1,7
Valea Arini	100,1	103,2	-3,2
Valea Seacă	106,7	105,2	1,5
Grumăzești	91,5	107,7	-16,2
Curechiștea	94,3	88,5	5,8
Netezi	103,5	84,7	18,8
Topolița	96,5	99,5	-3,0
Petricani	93,0	100,9	-7,9
Boiștea	107,4	100,4	7,0
Târpești	101,2	103,3	-2,1
Țolici	102,4	98,4	4,1
Vânători	98,3	91,9	6,4
Lunca	102,7	103,5	-0,8
Mănăstirea Neamț	82,9	31,2	51,7
Nemțișor	93,7	106,3	-12,6
Depresiunea Neamțului	104,0	105,5	-1,5

De cealaltă parte, feminizarea populației din agricultură este suplimentară față de cea a populației totale, la Mănăstirea Neamț (51,7, perfect explicabil), la Netezi (18,8, pe fondul unor eşaloane foarte reduse), la Vânători (6,4, legat de existența locală a unor industrii care solicită forță de muncă masculină) sau la Curechiștea (5,8, efect al migrațiilor peste hotare, în condițiile unei societăți rămase, încă, tradiționalistă). Cea mai mare asemănare a celor doi indici se remarcă în cazul orașului (doar -0,5), fapt ce demonstrează legătura mult mai redusă dintre populația urbană și activitățile agricole, fără să existe factori importanți care să încline balanța într-o parte sau în cealaltă.

Dar, plecând de la structura pe grupe de vârste și sexe și de la valoarea vârstei medii, se poate efectua o tipologie calitativă a populației din gospodăriile agricole ale Depresiunii Neamțului, după cum urmează:

- *forță de muncă în agricultură îmbătrânită (peste 50 ani), în care femeile dețin ponderi superioare comparativ cu populația totală* – Mănăstirea Neamț, Boiștea și Netezi;
- *forță de muncă în agricultură îmbătrânită (peste 50 ani), în care bărbații dețin ponderi superioare comparativ cu populația totală* – Ghindăoani, Grumăzești, Topolița, Bălțătești, Filioara, Văratec și Agapia;
- *forță de muncă în agricultură relativ tânără (sub 50 ani), în care femeile dețin ponderi superioare comparativ cu populația totală* – Valea Seacă, Săcălușești, Blebea, Vânători, Curechiștea și Țolici;
- *forță de muncă în agricultură relativ tânără (sub 50 ani), în care bărbații dețin ponderi superioare comparativ cu populația totală* – Târgu Neamț, Humulești, Humuleștii Noi, Valea Arini, Petricani, Târpești, Lunca și Nemțișor.

Fig. 3. O privire comparativă asupra statutului profesional al populației ocupate în agricultură (2002).

Nu în ultimul rând, interesează și statutul profesional al populației ocupate în agricultură, fiind separate următoarele categorii: salariați, lucrători familiali, lucrători pe cont propriu și altă situație (zilierii, cei care arendează teren agricol, patroni, membrii ai unor societăți și cooperative agricole etc.). Din acest punct de vedere (fig. 3), în cadre largi, Depresiunea Neamțului se remarcă printr-o pondere sensibil mai mare a salariaților comparativ cu toată Moldova (9,6% față de 5,9%), dar aceasta este, de fapt, o trăsătură a întregului județ Neamț (8,8%), însă mai mică decât cea a țării (11,1%). Față de valorile provinciale și de cele naționale, depresiunea deține procente mai mari ale lucrătorilor familiali (65%), dar mai mici în cazul lucrătorilor pe cont propriu (doar 23,4%). O privire mai amănunțită a depresiunii (fig. 4) relevă deosebiri interne destul de însemnate, vizibile cu precădere prin analizarea defalcată a categoriilor evidențiate.

Astfel, *salariații* beneficiază de o reprezentare peste medie mai ales în Târgu Neamț (89%) și în cartierele sale semirurale – Blebea (61,5%), Humulești (18,6%) și Humuleștii Noi (29,6%) – dar și în satele dinspre munte, unde responsabilă de această

situație este, de fapt, silvicultura, la Agapia (27,4%), Văratec (26,4%), Vânători (18,2%), Lunca (22,8%), Nemțisor (17%) și Mănăstirea Neamț (52,9%), sau acolo unde extinderea mai mare a terenurilor agricole coroborată cu îmbătrânirea demografică au permis o dezvoltare mai bună a formelor asociative (Petricani, cu 10,2%). Exceptând aceste situații, procentul salariaților agricoli este foarte redus, uneori această categorie putând să lipsească, așa cum se întâmplă la Curechiștea.

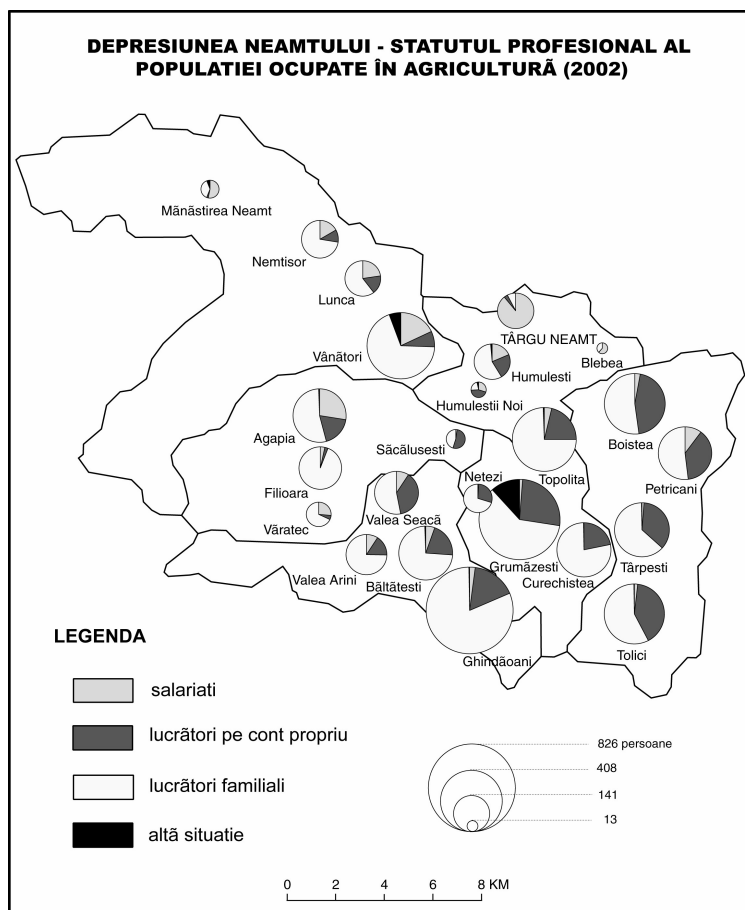

Fig. 4. Statutul profesional al populației ocupate în agricultură din Depresiunea Neamțului.

Lucrătorii familiali - își revendică cele mai importante ponderi în cadrul populației ocupate în agricultură și – așa cum am anticipat – sunt un indicator destul de exact al incidenței pe care o prezintă agricultura tradițională cu caracter de subzistență, dar și gradul ridicat de coeziune al familiei restrânse. Cu excepția orașului propriu-zis și al satelor Săcălușești, Blebea, Mănăstirea Neamț și Humuleștii Noi, lucrătorii familiali dețin majoritatea în cazul celorlalte așezări, cu procente care pot depăși trei sferturi din forța de muncă implicată, situație caracteristică pentru Filioara (93,9%), Ghindăoani (81,1%) și Curechiștea (77,6%), dovadă a unei puternice enclavări în ceea ce privește economia agricolă.

În privința *lucrătorilor pe cont propriu*, procentele cele mai mici aparțin satelor din vestul depresiunii, unde terenurile arabile au o extensie mai redusă – Vânători (7,5%), Mănăstirea Neamț (2,9%), Văratec (5,6%) și Filioara (2,5%) – și sunt mult mai mari în compartimentul estic – la Țolici (40,1%), Târpești (35,3%) și Boiștea (45%). În plus, contează destul de mult și apropierea față de oraș, cu posibilitatea efectuării navetei zilnice, fapt demonstrat de valorile absolut contrastante pe care le dețin satele Săcălușești (cu 52,4%) și Boiștea (unde această categorie nu are nici un reprezentant).

Alte situații – o categorie ceva mai opacă, dar care include un aspect foarte caracteristic Depresiunii Neamțului și anume cel al populației monastice ocupată și în această activitate. Astfel se explică proporțiile mai mari ce revin la acest capitol satelor Vânători (5,7%), Mănăstirea Neamț (5,9%) și Grumăzești (11,8% - la această localitate a fost recenzată și populația mănăstirii Brădățel, de stil vechi), în timp ce lipsa totală în cazul satelor Agapia și Văratec este, cel mai probabil, datorată folosirii forței de muncă ziliere. Apariția unei valori destul de mari și la Humuleștii Noi (3,7%) este mai puțin relevantă datorită numărului redus de persoane ocupate în agricultură, doar 27.

În **concluzie**, se remarcă faptul că, agricultura din Depresiunea Neamțului dispune de o forță de muncă ale cărei caracteristici sunt destul de eterogene, în ciuda dimensiunilor reduse ale acestei subunități subcarpatice. Incidența inegală pe care a avut-o dispariția unităților industriale fondate înainte de 1989, gradul mult diferențiat de îmbătrânire a populației active în agricultură, structura pe sexe, dar și prezența unor importante eșaloane de populației monastice, argumentează concomitent și consecutiv această trăsătură, probabil extrem de particulară.

BIBLIOGRAFIE

- Dimitriu R., Dimitriu Anca** (2005) – „Structura populației ocupate din județul Neamț după timpul efectiv de lucru în activitatea principală”, în *Analele Științifice ale Univ. „Ștefan cel Mare”*, Suceava
- Dumitru R.** (2001) – „Gospodăria, între vecinătate și rudenie”, în „*Sociologie românească*”, nr. 1-4, București
- Ungureanu Al.** (1987) – „Asupra unor probleme ale specializării agriculturii din Subcarpații Moldovei”, în *Lucrările Seminarului Geografic „Dimitrie Cantemir”*, nr.8, Iași
- ***** - „Recensământul populației și locuințelor din 10 ianuarie 2002” (nepublicat), Direcția de Statistică a Județului Neamț, Piatra Neamț
- ***** - „Recensământul agricol din anul 2002” (nepublicat), Direcția de Statistică a Județului Neamț, Piatra Neamț

Radu DIMITRIU
asist. univ. dr., Univ. „Al. I. Cuza”, Iași

Anca DIMITRIU
prof. dr., Liceul Teoretic „Dimitrie Cantemir”, Iași